

ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ „НЕОФИТ РИЛСКИ“
ПРАВНО-ИСТОРИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА „БЪЛГАРСКА ИСТОРИЯ И АРХИВИСТИКА“

ТОДОР ГЕОРГИЕВ ПАНАЙОТОВ

**ВСЕКИДНЕВНИЯТ ВЕСТНИК “МИР”.
ПРОМЕНИ, ЛИЧНОСТИ, ВОДЕЩИ ТЕМИ
ПРЕЗ ПЕРИОДА 1923 – 1944 г.**

АВТОРЕФЕРАТ
НА ДИСЕРТАЦИЯ ЗА ПРИСЪЖДАНЕ
НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА И НАУЧНА СТЕПЕН “ДОКТОР”

ОБЛАСТ 2. ХУМАНИТАРНИ НАУКИ
ПРОФЕСИОНАЛНО НАПРАВЛЕНИЕ
2.2. ИСТОРИЯ И АРХЕОЛОГИЯ

(НАУЧНА СПЕЦИАЛНОСТ 05.03.06. ИСТОРИЯ НА БЪЛГАРИЯ)

БЛАГОЕВГРАД
2011

ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ „НЕОФИТ РИЛСКИ“
ПРАВНО-ИСТОРИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА „БЪЛГАРСКА ИСТОРИЯ И АРХИВИСТИКА“

ТОДОР ГЕОРГИЕВ ПАНАЙОТОВ

**ВСЕКИДНЕВНИЯТ ВЕСТНИК “МИР”.
ПРОМЕНИ, ЛИЧНОСТИ, ВОДЕЩИ ТЕМИ
ПРЕЗ ПЕРИОДА 1923 – 1944 г.**

АВТОРЕФЕРАТ
НА ДИСЕРТАЦИЯ ЗА ПРИСЪЖДАНЕ
НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА И НАУЧНА СТЕПЕН “ДОКТОР”

ОБЛАСТ 2. ХУМАНИТАРНИ НАУКИ
ПРОФЕСИОНАЛНО НАПРАВЛЕНИЕ
2.2. ИСТОРИЯ И АРХЕОЛОГИЯ

(НАУЧНА СПЕЦИАЛНОСТ 05.03.06. ИСТОРИЯ НА БЪЛГАРИЯ)

Научен ръководител:
Доц. д-р Валентин Китанов

БЛАГОЕВГРАД
2011

Дисертационният труд е обсъден и насочен за защита от катедра „Българска история и архивистика“ към Правно-исторически факултет при Югозападен университет „Неофит Рилски“.

Дисертацията е с общ обем от 348 страници, в това число основен текст – 323 страници, библиография от 270 източника и 9 приложения.

Защитата на дисертационния труд ще се проведе на от в

Материалите по защитата са публикувани в интернет на страницата на ЮЗУ „Неофит Рилски“ и са на разположение на интересуващите се в.....

І. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Значимост и актуалност на изследването

Историята на българския периодичен печат, като част от националната ни културна история, привлича вниманието на редица изследователи – историци, журналисти, филолози, юристи, библиографи и други. Този интерес е разбираем защото периодичният печат в България заема водещо място в областта на информацията и комуникацията, а след време печатът става първостепенен източник на данни и факти за осветляване историята на нашия народ. Горното особено се отнася до централните всекидневни вестници, които се докосват до всички страни от живота на хората и дават широка картина на действителността.

Въпреки това и до днес нямаме цялостна история на пресата в България, макар че са изминали почти 170 години от началото на българската периодика и журналистика, поставено през 1844 г. от Константин Фотинов. И ако за първите 80 години от съществуването на българския периодичен печат има подробни проучвания, то за следващите близо 90 години цели периоди от развитието му остават неизследвани, а за други са разгледани само левите издания. Няма самостоятелни проучвания, посветени и на редица от водещите печатни издания. Такива например са централните всекидневни вестници в Царство България като “Утро”, “Зора”, “Мир”, “Слово”, “Дневник”. Доскоро те просто бяха определяни като “жълти”, “фашистки”, “буржоазни” от марксистката историография и следователно – недостойни за изследване. А това са не само централни всекидневници, които излизат в продължение на десетилетия и са четени от милиони българи, но и издания, които оказват сериозно влияние върху общественото мнение и управлението в страната.

Един от тях е вестник “Мир”. Той е основан през 1894 г. и до 1923 г. е партиен орган на една от водещите партии в

страната (до 1920 г. на Народната, а след това – на Обединената народнопрогресивна партия). От 1923 г. е обявен за непартиен и се развива като такъв до последния си брой, излязъл в края на 1944 г.

Въпреки че според изследователите вестник “Мир” заема челно място в българската преса **досега липсва** самостоятелно задълбочено и обобщаващо изследване, посветено на развитието на всекидневния вестник “Мир”, през последните две десетилетия от неговото излизане. **Няма трудове**, посветени на неговите теми, издатели и най-големите му журналистически пера. Липсата на изследвания, както и значимостта на изданието, **мотивира** необходимостта от цялостно проучване и **обосновава** избора и формулировката на разработваната тема.

Проучването на тази тема ще даде **нови тълкования** по някои въпроси, свързани с пресата, както и **допълнителна информация** за важни събития и личности от българската история през периода 1923 – 1944 г. Настоящата дисертация е **първи опит** за цялостно проучване на втория период от историята на вестник “Мир”. **В труда** се обосновава, че тогава изданието се развива като всекидневник, който е финансово стабилен, добре списван и редактиран, отстоява буржоазните идеи и принципи, влияе върху решенията на управляващите среди и формира общественото мнение. Всичко това го превръща в институция в българската периодика и го доближава до престижните вестници, сериозния печат и качествената преса.

Актуалността на изследването произтича от мястото и ролята на медиите в съвременния свят. Днес в България отново има плуралистичен печат, но най-добрите образци от миналото остават неизследвани и непознати за днешната журналистическа гилдия. Освен това, с оглед написването на цялостна история на българския периодичен печат са необходими самостоятелни изследвания за водещите му издания, какъвто е и вестник “Мир”. В тази връзка е необходимо да се уточнят и отстранят редица неточности и пропуски, допуснати в досегашната литература.

2. Цел и задачи на дисертационния труд

Целта на изследването е да проучи, анализира и оцени развитието на софийския всекидневен вестник “Мир” през последните две десетилетия от половинвековното му съществуване. За реализирането на тази цел се поставят за решаване следните конкретни **задачи**:

1. Да се изяснят условията и промените, при които се издава, отпечатва и разпространява всекидневникът, както и да се разкрият причините за неговия край.

2. Да се уточни и обоснове трибуна на кои обществени среди е изданието, както и коя е читателската му аудитория.

3. Да се проследи и анализира промяната в облика на вестника, както и промените в начина му на списване и източниците му на информация.

4. Да се представи личностното присъствие в изданието – основните издатели, членовете на редакционния екип и постоянните външни сътрудници.

5. Да се изследват водещите теми на вестника.

3. Обект, предмет, методика и хронологическа рамка на изследването

Обект на настоящото проучване е софийският всекидневен вестник ”Мир” през периода 1923 – 1944 г. **Предмет** на изследването са промените, личностите, водещите теми и пътят, който извървява изданието през последните две десетилетия от съществуването си. Възприетата **методика** се опира на **проблемно-хронологическия подход, сравнителния (компаративния) анализ и анализа на съдържанието (контент-анализа)**.

Хронологическата рамка на проучването се определя от две преломни години и за страната, и за вестника. През 1923 и 1944 г. са извършени държавни преврати, които според

изследователите ясно открояват отделни етапи в развитието на България. Като актуална медиа и вестник с общополитически профил, тези събития се оказват съдбоносни за “Мир”. **Долната хронологична граница** на изследването е държавният преврат от 9 юни 1923 г. Два месеца след него партията, чийто орган е “Мир” изчезва от политическата сцена, а **самият вестник е обявен за непартиен** три месеца след преврата. **Горната хронологична граница** на труда е 30 декември 1944 г., когато излиза **последният брой на вестника**. Тогава “Мир” е ликвидиран от правителството на Отечествения фронт, завзело властта чрез държавен преврат на 9 септември 1944 г.

За да могат да се проследят и анализират както дейността на личностите, свързани с „Мир“, така и най-важните моменти в развитието на изданието и да се открият промените, които настъпват през изследвания период, в някои параграфи от изложението се разглеждат лица, събития и процеси и от периода 1894 – 1923 г. Това налага преглеждането на пълното течение и използването на стотици броеве от времето, когато “Мир” е партиен орган.

4. Източници на дисертационния труд

Трудът е резултат от дългогодишно издирване, проучване и осмисляне на многобройни и различни източници. На първо място това са сведения, извлечени от **централните архивохранилища в страната**, като Централния държавен архив, Българския исторически архив при Народната библиотека “Св. Св. Кирил и Методий” и Научния архив на Българската академия на науките. Особено ценен източник са *личните фондове* на издателите, главните редактори и водещите журналисти на вестник “Мир”. Най-вече това се отнася за архивите на К. Стоилов, Ив. Ев. Гешов, семейство Гешови, М. Маджаров, Ив. П. Плачков, В. Т. Велчев, Н. П. Николаев и Хр. Д. Бръзицов. Изследването се базира и върху **невключени досега в научно обращение документи** от Архива на Съюза на

българските журналисти и Държавен архив – София.

Черпени са сведения от **дневниците на Народното събрание** и от редица **публикувани документи, мемоари и статистическа литература**. Пространно е използван и **периодичният печат**, в това число и Държавен вестник. Разбира се включени са и достиженията на **научната книжнина и справочната литература**. Използвани са още **сведения, получени в лични разговори на автора** с кореспондента на вестник “Мир” от Швейцария Стефан Бочев, както и с децата на главните редактори Петър Тасев и Христо Бръзицов и на редактора Стоян Власаков.

5. Обем и структура на изследването

Изследването е с **обем** 348 страници. То включва заглавна страница, съдържание, увод, четири глави, заключение, библиография на използваните извори (95 броя) и изследвания и справочни издания (175 заглавия на български и английски език), списък на съкращенията и приложения (9).

Структурата на дисертационния труд изглежда по следния начин:

УВОД

Глава ПЪРВА. ПРОМЕНИТЕ В “МИР” И РАЗВИТИЕТО МУ ОТ СУБСИДИРАН ПАРТИЕН ОРГАН ДО ПЕЧЕЛИВШО ТЪРГОВСКО ПРЕДПРИЯТИЕ (1894 - 1944 г.)

1. Издаване, финансиране, отпечатване
2. Условия на списване
3. Облик, рубрики, реклама, източници на информация
4. Разпространение, аудитория, трибуна

Глава ВТОРА. ЩАТЕН СЪСТАВ И ВЪНШНИ СЪТРУДНИЦИ 1923 - 1944 г.

1. Главни редактори
2. Редакционен колектив
3. Големите пера сред външните автори
4. Външни сътрудници

Глава ТРЕТА. ПОСТОЯННИТЕ ВЪТРЕШНИ ТЕМИ ПРЕЗ ПЕРИОДА 1923 - 1944 г.

1. Държавна и местна власт
2. Организации
3. Обществени групи и проблеми

Глава ЧЕТВЪРТА. ОСНОВНИТЕ ВЪНШНОПОЛИТИЧЕСКИ МАТЕРИАЛИ (1923 - 1944 г.)

1. Българската външна политика
2. Велики сили
3. Други държави
4. Провалът на Обществото на народите
и ходът на Втората световна война

ЗАКЛЮЧЕНИЕ
БИБЛИОГРАФИЯ
СЪКРАЩЕНИЯ
ПРИЛОЖЕНИЯ

II. КРАТКО ИЗЛОЖЕНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

В УВОДА (с. 4 – 15) се обосновава изборът на темата, нейната значимост и актуалност, научната новост и се изтъква необходимостта от цялостно проучване на последните 21 години на половинвековния централен вестник “Мир”. Формулирана е основната цел и задачи и са изяснени предметът и обектът на изследването. Защитени са хронологическите граници на проучването и се посочва подходът и методите на изследователска работа. Упоменати са основните документални

източници. Посочват се отличителните черти и критериите за качествена преса, на която се стреми да подражава вестник „Мир“. В края на предговора се отбелязват трудностите при написване на изследването. Първата е липсата на архив на вестника, който е унищожен. Друга трудност бе ползването на пълното течение на вестник “Мир” от 13 129 броя, които се съхраняват единствено в Народната библиотека “Св. Св. Кирил и Методий”, но там вестникът се предлага само на микрофилм.

ГЛАВА ПЪРВА (с. 16 – 108) е озаглавена “Промените в “Мир” и развитието му от субсидиран партийен орган до печелившо търговско предприятие (1894 – 1944)” и се състои от четири параграфа. На базата на богат документален материал, в **първия параграф** се проследява в хронологичен порядък от кого се *издава, финансира и отпечатва* изданието.

В него се констатира, че като всички партийно-политически издания в България от края на XIX и началото на XX век, “Мир” е щедро финансиран от правителствените фондове като официоз и изпитва финансови трудности когато е в опозиция. Затова броени месеци след като Народната партия се разделя с властта, за издаването на “Мир” се създава специално акционерно дружество – АД “Мир”. Акционери в него са ръководителите на Народната партия и техните наследници. Те са хора с престижно образование, добра професионална реализация и се числят към заможните слоеве на българското общество. Въпреки това близо две десетилетия вестникът изпитва финансови затруднения и печатарски неуредици и се налага дълги години средства за издръжката на вестника да дава шефът на народняците Ив. Ев. Гешов. В този параграф специално внимание е отделено на водещите издатели К. Стоилов, Ив. Ев. Гешов и Ат. Буров и тяхната роля за провежданата редакционна политика и начина на списване на вестника.

В параграфа се изтъква, че за първи път след Балканските войни “Мир” започва да се самоиздържа. Това подтиква издателите да осигурят собствена печатна база на вестника,

оборудвана със съвременна печатарска машина, произведена в Германия. В годините след Първата световна война обаче положението на “Мир” рязко се влошава, тиражът се срива и само дейната намеса на главния редактор Ив. П. Плачков спасява изданието.

След задълбочен анализ на всички приходи и разходи на вестника се прави изводът, че след 1923 г. “Мир” е изцяло финансово независим, а издателите десетилетия наред получават добри дивиденди. Доброто финансово състояние на вестника позволява на неговия екип да разполага със самостоятелни сгради, специално построени за редакцията, администрацията и печатницата.

В края на параграфа се изтъква, че в началото на Втората световна война, заради военните условия печалбата на АД “Мир” спада. За да намалят разходите, акционерите създават дружество приемник под името “Издателство вестник “Мир” АД. На новото дружество те прехвърлят цялото имущество и всички активи, свързани с изданието. В началото на 1945 г. правителството на Отечествения фронт ликвидира вестника и заграбва неговото имущество.

В параграф втори се анализират *ограниченията, при които е принуден да се списва* вестник “Мир”. В началото се посочва, че сред най-важните условия, които оказват пряко влияние върху печатните издания в страната, са: законите за печата; решенията на Министерския съвет за въвеждане на цензура и други ограничения върху печата; дейността на цензурните власти; изискванията на издателите; чуждестранен натиск.

След Освобождението свободата на печата в България е гарантирана с Търновската конституция от 1879 г. Въпреки това управляващите среди чрез десетки закони, наредби, укази и други нормативни актове, често ограничават или съвсем премахват свободата на печата. Това личи както от белите полета по страниците на изданията, така и от съдебните процеси, заведени срещу тях.

Констатира се, че горното в пълна сила важи и за вест-

ник “Мир”. Той е наказван с глоби, спиран е за определен период, отговорниците му са съдени, принудително намалява обема си, принуден е да се разпространява по необичаен път. В годините на излизане на “Мир” в страната с малки прекъсвания действия полицейска или военна цензура или предварителен контрол над печата.

Прави се изводът, че през по-голяма част от своето съществуване, заради разследващи материали и критични публикации, вестник “Мир” има проблеми с полицейските, цензурните и съдебните власти. Особено трудно е за хората на изданието в годините на предварителен контрол над печата. От 1934 г. поради този контрол редакцията не разполага с предварително одобрени материали, които да използва като резерв. На място на спрените от цензурата текстове задължително излиза друг материал, защото е забранено вестникът да излиза с бели полета, както се случва по времето когато е партиен орган. Редакцията обаче, използвайки различни прийоми от вестникарското изкуство, успява да преодолее ограниченията.

Параграф трети е посветен на *облика, рубриките, рекламата и източниците на информация* на „Мир”. В него се изтъква, че през изследвания период коренно се видоизменя и модернизира обликът на вестника. Единствено без промяна остава големият формат (А2) и, за сравнение, от централните всекидневници с този формат излизат вестниците “Заря”, “Дневник” и “Днес”, докато високотиражните сутрешни ежедневници “Утро” и “Зора” са с по-малък формат.

По-нататък в дисертационния труд се отделя внимание на графиката, жанровете, езика и стила на изданието. Посочва се, че от средата на 20-те години на ХХ век постепенно се променя начинът на списване на вестник “Мир”. В него вече няма сензационни публикации с крещящи заглавия. Острите и полемични статии отстъпват място на спокойните, аргументирани и обективни материали. Езикът на вестника вече е богат и умерен, а тонът – спокоен и почти академичен.

Прави се извода, че и редакцията, и издателите се стре-

мят вестникарската форма на “Мир” да наподобява на водещите европейски печатни издания. Сред новостите е въвеждането на изобразителни материали, които заемат съществено място по страниците на вестника. Затова се налага корекция на застъпеното в досегашната литература твърдение, че облиът на вестника “изостава от духа на времето”.

Набляга се на факта, че за политиката на един вестник може да се съди по избора му на източници на информация. Източниците на информация на вестник “Мир” през изследвания период са изключително разнообразни и многобройни в сравнение с годините когато е партиен орган. Той работи с материали не само на най-големите световни агенции, вестници и радиа, но и такива с местно значение. Освен това вестникът има собствени кореспонденти и дописници в страната и чужбина.

В дисертацията се твърди, че редакцията на вестник “Мир” винаги точно цитира своите източници на информация. Хората на “Мир” категорично се обявяват против сензациите и цитирането на съобщения, непотвърдени от официални източници, както често правят част от българските вестници. Прави се изводът, че, използвайки коректно разнообразни източници на информация, редакцията на “Мир” успява да съобщи на читателите най-важните български и световни събития и да предложи свой коментар за тях.

В **параграф четвърти** се дава отговор на три основни въпроса: *как се разпространява вестник “Мир”, каква е неговата аудитория и чия трибуна* е изданието през последните две десетилетия на своето съществуване.

Посочва се, че след Освобождението периодичният печат в страната се разпространява чрез абонамент по пощата. Периодиката обаче стига с голямо закъснение до читателя и затова често софийските вестници излизат с различни издания за столицата и за провинцията. Този начин е удачен за седмичните заглавия, но не и за излизащите по няколко пъти в седмицата.

В края на XIX век, дори когато е официоз и излиза само три пъти седмично, вестник “Мир” често е принуден да се изви-

нява на своите читатели за закъснението. Отначало той се разпространява само чрез абонамент по пощата, за който отговарят т. нар. агенти на вестника. Изтъква се, че този начин на разпространение се оказва скъп, бавен и неефективен, но така се разпространяват тогавашните периодични издания в България.

С появата на всекидневния печат се налага ръчната продажба на вестници, осъществявана отначало от самите издатели, чрез техните администрации. С увеличаване на читателската аудитория софийските вестници започват да се разпространяват и чрез посредници по места. Най-често това са книжарите, които се наричат настоятели и срещу част от своята печалба наемат продавачи на изданията. Така по улиците на големите градове се появяват малките вестникарчета.

Констатира се, че ръчната продажба на всекидневниците довежда както до увеличаване на техния тираж, така и до увеличаване броя на изданията. По-голяма част от тях обаче имат кратък живот поради нередовното отчитане на вестникарските настоятели. Това се оказва пагубно за финансите на изданията и те фалират. Вестник “Мир” през този период също е на загуба и оцелява благодарение на факта, че зад него стоят платежоспособни издатели. От своя страна настоятелите на изданията страдат от нередовното отчитане на продавачите на вестници.

За да се излезе от този омагьосан кръг, настоятелите създават своя организация. В началото на 1908 г. Софийският окръжен съд регистрира “Сдружение на вестникарските настоятели в България”, което по-късно се превръща в командитно дружество “Куриер”. Повече от две десетилетия вестник “Мир” ще се разпространява именно чрез това дружество.

След държавния преврат от 19 май 1934 г., правителството на Кимон Георгиев забранява дружество “Куриер” и на негово място е създадено командитно дружество “Стрела”. Сред неговите акционери са издателствата на най-големите тогавашни всекидневници, сред които и вестник “Мир”.

При този начин на разпространение тиражът на вестник

“Мир” варира между 2 хиляди екземпляра, четени от върлите народняци и 42 хиляди копия, които достигат до широки обществени среди. Специално се отбелязва, че за периода 1923 – 1944 г. тиражът на вестника многократно се увеличава и изданието се налага на вестникарския пазар като влиятелен централен всекидневник.

В дисертацията се изтъква, че за аудиторията на “Мир” можем да съдим косвено от хилядите реклами и обявления, публикувани във вестника. В тях се срещат имената на министри, депутати, кметове, генерали, професори, предприемачи, финансисти, адвокати, лекари, инженери, художници, журналисти, висши чиновници. Така голяма част от тогавашния елит на страната декларира своята привързаност към вестника.

Освен читателската аудитория, през последните години от съществуването на “Мир” се променят и средите, чиито изразител и защитник е той. Като партийен орган “Мир” се разпространява основно сред членовете и симпатизантите на Народната партия, защитава техните интереси и е тяхна централна трибуна. Прави се изводът, че през периода 1923 – 1944 г., въпреки че е частно издание на средите около бившата Народна партия, изданието популяризира разбиранията на значително по-широк кръг от хора. Тогавашният вестник главно е трибуна и изразител на интересите на заможните хора в страната. От своите страници “Мир” защитава както техните политически и стопански разбирания, така и буржоазните принципи.

В края на глава първа са направени изводи за акционерните дружества, издаващи вестника, за условията на списване на изданието и проблемите му с полицейските, съдебните и цензурните власти, както и за промените в облика на изданието и причините за разширяване на читателската му аудитория.

ГЛАВА ВТОРА “Щатен състав и външни сътрудници 1923 – 1944 г.” (с. 109 – 189) е разделена на четири параграфа. **Първият параграф** е посветен на *главните редактори* на вестника през изследвания период. Изтъква се, че когато заемат този пост, всички те са изявени журналисти - професионалисти. Повечето от тях

постъпват във вестника, след като имат зад гърба си значителен журналистически опит. Други правят първите си крачки в журналистическата професия именно в “Мир” и извървяват цялата йерархия на редакционния живот. В параграфа се проследява в детайли творческия път на всеки един от главните редактори, като естествено акцентът е поставен на дейността им във вестника.

Най-дълго главен редактор на “Мир” е Иван Пеев Плачков, който оглавява вестника от 1912 до 1935 г. Като главен редактор той често проявява независимата си мисъл и не веднъж се дистанцира от официалната линия на своята партия. След 1923 г. успява да превърне “Мир” в меродавен изразител на българското обществено мнение и коренно променя съдържанието и облика на вестника. Като журналист във вестник “Мир” Плачков е автор на хиляди публикации. Сред тях са както пространни уводни статии, така и кратки, но хапливи отзиви и антрефилета. Материалите си подписва по различен начин и в дисертацията се изтъква, че това води до неточности и недоразумения, допуснати в досегашната литература.

След Плачков главен редактор на “Мир” става дотогавашният му помощник Борис Минчов Вазов. Той оглавява вестника от началото на ноември 1935 г. до 24 октомври 1938 г. В изданието е автор на над хиляда публикации, които най-често подписва с псевдонима “Сеяч”. След като застава начело на “Мир”, Вазов запазва начина на списване на вестника, но въвежда редица новости в неговия облик. От 1937 г. по страниците на вестника масово навлиза политическата карикатура и снимката. В новата рубрика “Български образи” главният редактор дава пространни биографични портрети на най-изявените дейци в областта на политиката, културата, стопанството и военното дело. Като радетел за запазване чистотата на българския език, Вазов открива специална рубрика “Избягвайте чуждиците”.

На 27 октомври 1938 г. за нов главен редактор е назначен Христо Димитров Бръзицов. За разлика от всички свои предшественици, той никога не се е занимавал с политика, а е професионален журналист. През 1926 г. Бръзицов постъпва

като помощник редактор на “Мир” и за вестника работи 15 години – точно половината от своята журналистическа кариера. В “Мир” Бръзицов ще разкрие докрай своето журналистическо майсторство и ще получи признанието както на издателите, така и на колегията. Във вестника той публикува около 1500 материала, които са в широк жанров диапазон: коментари, уводни статии, репортажи, интервюта, рецензии, прегледи, пътеписи и др. Като главен редактор Бръзицов коренно променя облика на “Мир” и го превръща в един от най-модерните тогавашни вестници. Той успява да привлече като външни сътрудници изявени творци и това прави вестника по-интересен, четивен и води до повишаване на тиража му.

От 23 януари 1941 г. главен редактор на вестника е Петър Лазаров Тасев. Той постъпва в “Мир” през 1927 г. и до 1944 г. професионалният му път е свързан само с него. Преди да оглави вестника, работи като репортер и помощник-редактор. Като главен редактор, той пише част от уводните статии, юбилейните материали свързани с царското семейство и изразява позицията на редакцията по най-важните въпроси. Тасев често се сблъсква с цензурни ограничения и част от новите рубрики, въведени от него, са спрени от цензурата.

В дисертацията се обосновава виждането, че през изследвания период като главни редактори на “Мир” работят само водещи български журналисти. Всички те оглавяват изданието, след като са били негови помощник-редактори. Всеки един от тях оставя своя почерк по страниците на вестника. Като главни редактори Плачков, Вазов, Бръзицов и Тасев безспорно имат най-голям принос за израстването на “Мир”.

Във **втория параграф** е представен *редакционният колектив* на изданието. В дисертацията се подчертава, че в сравнение с другите централни всекидневници, щатният редакционен състав на “Мир” е относително малък и варира между пет и седем човека. През по-голяма част от изследвания период той се състои от главен редактор, помощник-редактор, редактор, двама репортери и коректор.

За сравнение редакцията на конкурентния следобеден всекидневник “Слово” се състои от 10 човека. Сутрешните всекидневници “Утро” и “Зора” разполагат с неколkokратно по-голям редакционен персонал. Констатира се, че при другите вестници с нарастването на тиража и броя на страниците се увеличава и редакционният състав, докато при “Мир” няма такава закономерност. Нещо повече – поради малкото щатни журналисти, голяма част от работещите за “Мир”, освен преките си задължения, имат и други отговорности.

В този параграф е отделено повече внимание на доайените журналисти на вестника. Това са Власаков и Добриянов, които в продължение на десетилетия работят като редактори и фейлетонисти.

Стоян Николов Власаков е един от най-известните представители на разследващата журналистика в България. Той постъпва във вестника през 1905 г. Цяло десетилетие завежда рубриката “Бележки на деня”, в която води непримирима борба срещу злоупотребите, вършени от силните на деня, както и срещу всичко грозно в българската действителност. Тези материали му създават голяма популярност сред читателите в цялата страна. Уважението им Власаков печели не с блясъка на своя стил, а с това, че е пряк и разбираем от всички.

Въпреки че най-силните изяви на Власаков са в рубриката “Бележки на деня”, тя е създадена от другия ветеран на вестника, Сава Донеv Добриянов. Той постъпва в “Мир” през 1908 г. и с малки прекъсвания участва в списването на вестника до последните му броеве. В материалите си Добриянов се обявява за парламентарно управление на страната, начело с цар Борис III, за стриктно спазване на Конституцията и законите, за примиряване на различните интереси в обществото и многократно подчертава, че народът съди не по думите, а по делата на обществениците.

В дисертацията се изтъква, че за разлика от редакторите, текуещтo сред репортерските кадри на “Мир” е сравнително голямо. Като репортери на вестника се изявяват както из-

вестни журналисти, така и хора, които правят първите си крачки като вестникари. През 20-те години на XX век, от няколко месеца до няколко години репортери на вестника са братята Дочо и Христо Христови, Михаил Георгиев, братята Радеви, Димитър Капитанов. През 30-те години на XX век и в годините на Втората световна война репортери на изданието са Спас Мулешков, Стефан Василев, Илия П. Илиев, Михаил Балчиклиев и Константин Старчев. Най-дълго време като репортери за “Мир” работят Любомир Харизанов и Петър Тасев.

През периода 1923 – 1944 г. общо четирима са коректорите на “Мир”. Това са Димитър Бръзицов, Исак Наимович, Георги Тодоров-Волокин и Михаил Кючуков. Най-известният и най-дълго време коректор на вестника е Бръзицов, който е в “Мир” от 1913 г. до смъртта си през 1931 г. Той е човек с голяма обща култура, владее близо десет езика и като професионален журналист дълги години е редактор на цариградския български екзархийски вестник.

И като партиен орган, и в последните две десетилетия от своето излизане “Мир” разполага с широка мрежа от дописници и кореспонденти в страната. По принцип техните имена в огромната си част остават непознати за читателите, защото материалите им са неподписани или са означени само с инициали, или е посочен само градът. Като партиен орган, “Мир” няма кореспонденти в чужбина, с изключение на двама представители в Османската империя. През периода 1923 – 1944 г. “Мир” вече има свои кореспонденти и дописници в повечето европейски държави. Те са както българи, така и изявени чужди журналисти. Във вестника се получават кореспонденции най-много от Париж, Берлин, Рим, Виена, Лондон, Прага, Варшава и балканските столици. Когато интересни или важни събития се провеждат в градове зад граница, в които “Мир” няма свои кореспонденти, редакцията използва или български студенти, учещи там, или българи – участници в събитието.

В дисертацията се прави изводът, че през последните години от излизането на “Мир” в шатния редакционен колек-

тив участват само професионални журналисти. Те работят във вестника главно заради своите качества, а не заради партийната си принадлежност. Това дава възможност изданието да е конкурентно списвано, въпреки че като следобеден вестник получава значително по-малко материали от БТА в сравнение със сутрешните вестници.

В третия и четвъртия параграф на втора глава се отделя специално внимание на стотиците *външни автори* на изданието. В тях се отбелязва, че през изследвания период “Мир” успява да привлече известни имена в своята професионална област. Главно това са учени, духовници, дипломати, чиновници, юристи, икономисти, лекари, писатели, критици, художници. На най-изявените редакцията дори поверява да списват отделни рубрики.

Сред постоянните външни сътрудници на “Мир” предимно като автори на уводни статии са привлечени най-големите имена на българската журналистика и публицистика. Част от тях са бивши и настоящи главни редактори и директори на столични всекидневници. Най-известните са Михаил Маджаров, Велчо Т. Велчев, Николай П. Николаев и Петко Стайнов. Докато Маджаров и Велчев се изявяват почти през целия изследван период, то Николаев и Стайнов работят за вестника само в определени години. Това е така, защото и двамата по това време са не само активни журналисти, но и изтъкнати юристи и действащи политици. Тъй като четиримата са сред най-големите журналистически пера на България, в дисертацията им се отделя най-голямо внимание сред всички външни сътрудници. Подробно са проследени и анализирани техните дългогодишни изяви по страниците на “Мир”. Разкрита е творческата им лаборатория и отношението на читателите към тях. Показано е въздействието на техните материали върху общественото мнение в страната.

В дисертацията се подчертава, че редакцията на “Мир” успява да привлече като автори на уводни статии още десетки външни сътрудници. Сред тях най-активни са К. Д. Спи-

саревски, Ив. Ст. Гешов, Никола Антонов, Атанас Д. Буров, Цвятко П. Бобошевски и Антоний М. Николов.

Като външни сътрудници на “Мир” се изявяват едни от най-големите художници на България. Сред тях са Райко Алексиев, Илия Бешков, Стоян Венев, Преслав Кършовски, Кирил Буюклийски, Стоян Сотиров, Давид Перец, Борис Ангелушев, Захари Жандов и Бинка Вазова-Николова. Набляга се на факта, че всички рисунки в “Мир” са дело на външни сътрудници, тъй като няма щатен художник.

През изследвания период сред външните сътрудници на “Мир” са най-големите имена на българската наука. Това са както редовни и дописни членове на БАН, така и професори от Софийския университет и други висши училища. Повечето от учените публикуват в “Мир” статии, свързани с тяхната им специалност. Най-активните като Стефан Савов Бобчев и Георги Петров Генов са автори и на уводни статии по политико-обществени въпроси, а Петър Абрашев, Александър Теодоров Балан и Александър Балабанов завеждат и отделни рубрики във вестника. В дисертацията са посочени имената на 40 изследователи, в това число и на чужденците П. Роланд, К. Каснер и Г. Фехер.

Сред външните сътрудници на “Мир” има и изявени културни дейци. Сред тях са Фани Попова-Мутафова, Тодор Г. Влайков, Стоян Чилингиров, Ана Каменова, Константин Петканов, Боян Болгар, Стоян Коледаров, Орлин Василев, Емил Коралов, Георги Томалевски, Мария Грубешлиева, Ефрем Каранфилов, Владимир Василев, Петър Увалиев, Димитър Бабев и Матвей Вълев-Босяка. Най-активните музикални критици на “Мир” са Георги Згурев и проф. Димитър П. Иванов. Постоянен външен сътрудник на вестник “Мир” по проблемите на театъра е актрисата, театралната критичка и педагожка Вера Василевна Пушкарьова-Пехливанова, която е автор на близо 300 статии, публикувани в периода 1920 – 1941 г.

В тази част на дисертационния труд са представени и десетки външни сътрудници, които публикуват в “Мир” стопански и финансови материали, пишат статии, посветени на хрис-

тиянството и Българската православна църква или завеждат самостоятелни рубрики. Най известните сред тях са Стоян Бочев, д-р К. Бобчев, Видинският митрополит Неофит, Софийският митрополит Стефан, Христофор Г. Хесапчиев и полковникът от Генералния щаб Асен Кръстев.

Като авторитетен вестник “Мир” успява да привлече за свои сътрудници чужди политици и държавници. Това са чехословашкият министър на търговията Йосиф Матоушек, бившият белгийски премиер и председател на Междупарламентарния съюз граф Анри Картон дьо Виар и британският държавник Лойд Джордж.

В края на втора глава са направени изводи за хората, списващи вестника през последните две десетилетия от неговото излизане. Изтъква се, че тогава за “Мир” като щатни журналисти и външни сътрудници работят редица представители на българския културен, политически и стопански елит. Те са привлечени от реномето на вестника, от авторитета на издателите му, както и от възможността да изложат пространно своите разбирания по широк кръг въпроси. Високият професионализъм на списващите вестника прави “Мир” водещо периодично печатно издание в страната и го доближава до качествената световна преса.

ГЛАВА ТРЕТА „Постоянните вътрешни теми през периода 1923 – 1944 г.“ (с. 190 – 250) се състои от три параграфа. В **първия параграф** се анализират публикациите, посветени на управляващите среди, които ръководят централните органи на държавната власт и местното самоуправление. Констатира се, че журналистите и външните автори на “Мир” точно са разбрали ролята на *държавния глава* в обществено-политическия живот на страната. Затова материалите, посветени на двореца преди и след 1935 г. се различават не само по брой, но и по своето съдържание. За първия период от управлението на цар Борис III, когато той царува, но не управлява, “Мир” пише значително по-малко и при това има както позитивни, така и негативни материали. Тази редакционна политика на вестника е твърде нео-

бичайна, защото по същото време водещи български всекидневници са изпълнени само с възторжени материали за държавния глава. През втория период от царуването на Борис III, когато държавният глава е централна фигура във властта в “Мир” няма негативни публикации. Тогава вестникът практически отразява не само всяка публична изява на царската фамилия, но и материалите за нея са само хвалебствени.

Близо година редакцията представя на читателите дейността на регентите на малолетния цар Симеон II. В рубриката “Вътрешни новини” вече след заглавието “Из двореца” се появява и “Из регентството”. През периода октомври – декември 1944 във вестника се публикуват редица уводни статии, в които се разглежда вината на стария управляващ елит, в това число и на цар Борис III, за новата национална катастрофа.

В дисертацията се посочва, че редакцията на “Мир” посвещава стотици материали на *Народното събрание*. Парламентарното мнозинство в XXI и XXII ОНС е от средите на Демократическия сговор, част от който са и бившите народници. Това не е пречка по страниците на “Мир” да има силно критични материали за дейността на тези два парламента, както и за следващото XXIII ОНС, където Демократическия сговор е в опозиция. Тази редакционна политика ясно показва, че вестникът не само на думи, но и на дело вече е престанал да бъде партиен орган и наистина е израснал до национален всекидневник. Авторите на вестника обаче не само критикуват. От страниците на “Мир” те се изявяват като страстни защитници на парламентаризма и парламентарното управление, стига то да се излекува от своите недъзи. За подобряване работата на Народното събрание хората на “Мир” предлагат различни идеи – от въвеждането на втора камара и ликвидирането на партизанството до разширяване правомощията на законодателната власт за сметка на изпълнителната

В оценката си за конструирането и дейността на XXIV ОНС авторите на “Мир” са почти единодушни. Те не одобряват системата, по която са избрани народните представители,

както и повтарянето на стари слабости, но в крайна сметка изтъкват, че е по-добре да има парламент и той да работи. Като цяло, вестник “Мир” отделя малко място от своите страници за XXV ОНС. Редакцията е наясно, че важните за страната решения са взети преди това в двореца и министерските кабинети, а в пленарната зала на парламента те само механично се гласуват и узаконяват.

В следващите страници се анализират публикациите, посветени на *Министерския съвет*. В дисертацията се изтъква, че отстраняването на земеделците от власт на 9 юни 1923 г. и създаването на правителство от превратаджиите са приветствани от авторите на “Мир”. През следващите години редакцията на вестника обаче многократно критикува правителствата на Демократическия сговор, оглавявани от Цанков и Ляпчев. Затова главният редактор Плачков е подложен на силен натиск от страна на министри, депутати и видни сговористи. Плачков обаче не се поддава, не променя редакционната политика на вестника и недвусмислено показва, че “Мир” не е правителствен официоз, а “общограждански вестник”, както пише самият главен редактор.

Най-критикувани от авторите на “Мир” са правителствата на Народния блок. Министрите са обвинени в бездействие, некомпетентност и партизански назначения. По повод станалите почти всекидневие политически убийства и македонски кръвави разправи в материалите се подчертава, че те пакостят не само на вътрешния мир, но и сричат международния авторитет на България и най-голяма отговорност за това нетърпимо положение носят министрите. Затова, когато на 19 май 1934 г. правителството на Народния блок е свалено чрез преврат “Мир” и другите всекидневници оценяват намесата на военните “като неизбежен изход от едно положение, станало опасност за страната”. За правителствата след 19 май 1934 г. по страниците на “Мир” рядко се появяват критични материали. Заслугата основно е на цензурните власти, които не допускат подобни публикации. От материалите, публикувани през есента на 1944 г., ясно

личи, че редакцията поддържа линията на Отечествения фронт и одобрява провежданата от неговия кабинет политика.

За разлика от централните държавни институции, “Мир” отделя значително по-малко място на *местната власт*. Този факт може да се обясни със значителната намеса на централната власт в местното самоуправление. Разбира се, като софийски вестник, “Мир” следи отблизо изборната борба в София и резултатите от изборите за местна власт. Изтъква се, че коментарите и анализите на авторите по този въпрос са обективни и точни. “Мир” обнародва материали и за функционирането на столичната община. Подчертава се, че вестникът дава подробна информация за дейността на различни общински служби, често критикува бюрокрацията в тях, алармира за редица нередности и спомага за решаването на много общински проблеми. Редакцията инициира дискусии по проблемите на столичния град, дава възможност на читателите да сигнализируют за слабости и пропуски на общинската администрация и предоставя трибуна на отговорни представители на общинската управа да защитят своите решения.

Във **втория и третия параграф** на трета глава се изследват публикациите на всекидневника, посветени на различни организации, обществени групи и проблемите на българското общество.

“Мир” публикува критични материали за дейността на *политическите партии* през периода 1923 – 1934 г. и доколкото позволява цензурата, за дейността на опозиционните среди в навечерието и по време на Втората световна война. От десните партии авторите се интересуват най-много от Демократическия сговор и настояват той да остане единен. От левите политически сили вниманието им е насочено към дейността на комунисти и земеделци. Прави се изводът, че повечето от авторите на вестника са отрицателно настроени към тях, защото ги смятат еднакво опасни за страната, за установения държавен строй и призовават органите на реда да вземат нужните мерки.

Редакцията на “Мир” публикува много материали за редица организации. В тях се изтъква, че *професионалните сдружения* след 1934 г. са поставени под прекия контрол и ръководство на държавната власт и това е довело до по-голяма сигурност за трудещите се. Същевременно се посочва, че корпоративната уредба не е най-доброто решение и България не трябва да се превърне в държава на корпорациите. От *младежките организации* вестникът се интересува главно от казионната организация “Бранник”, за която има противоположни мнения. От *женските организации* “Мир” дава трибуна единствено на представителки на Българския женски съюз, които се обявяват за равни политически права на жените с тези на мъжете. Въпреки че сред издателите и редакторите на “Мир” има *масони*, те не се ангажират пряко с текстове, свързани с масонството. В същото време дават възможност това да сторят от страниците на вестника сътрудници масони и ръководителите на Великата ложа на България. Прави се изводът, че “Мир” дава трибуна на различни мнения по спорни въпроси в организациите, но без да се ангажира с определено становище.

В хода на изложението се отделя специално внимание на публикациите, посветени на *обществени групи*. Авторите на вестника изтъкват, че българският земеделец получава ниски доходи, защото неговият труд е неефективен и създава условия за скрита безработица, защото произвежда колкото да преживее и работи много по-малко време в сравнение с европейския си колега. За подобряване положението на земеделските стопани в страната авторите на “Мир” препоръчват колективната обработка и комасация на земята. В много публикации на вестника се защитават интересите на банкерите и индустриалците. В тях се настоява да се зачитат правата на кредиторите и се призовава да се спрат атаките срещу индустриалците, които незаслужено са наричани “спекуланти” и “думбази”. Авторите на вестника се обявяват срещу държавната намеса в стопанския живот и призовават управляващите да защитят родната промишленост от чуждата конкуренция.

“Мир” отделя голямо внимание на хората, занимаващи се с умствен труд. В материалите има много критика към интелигенцията, затова че стои далеч от проблемите на народа. В публикациите чиновническият въпрос е разглеждан многостранно. От една страна – чиновниците, като многобройни бюрократи, които са в тежест на държавната хазна, от втора – като хора, които добре вършат своята работа, за което получават твърде малко пари и, от трета, като служители, които често са подложени на партизански уволнения, но са и назначени по същия начин и след не особено прецизен подбор. Повечето от материалите във вестника, посветени на учителите, са писани от хора, които са упражнявали или упражняват тази професия. Редакцията им дава трибуна, но не взема отношение по повдигнатите въпроси. Най-често главният редактор Христо Д. Бръзицов разяснява на читателите проблемите, които спъват работата на българските журналисти. Според Бръзицов вестникарят е зле платен, претрупан е с работа и, притиснат от липса на време, се случва да прави грешки. Освен това, докато другите могат да изживяват събитията в себе си, журналистът трябва да ги асимилира, да ги предава на обществото, да ги изяснява и затова е необходима законова регламентация на неговия труд.

Редакцията отделя внимание на пенсионерите и на някои етнически и религиозни общности в страната. В редица публикации, посветени на пенсионерите, се изтъква, че пенсиите са малки и едва стигат за хляба, защото пенсионните фондове са източени. Затова се настоява да се дадат някои привилегии на хората от третата възраст, включително и възможността да продължат своята трудова дейност. Добри думи авторите на вестника пишат за българските евреи и българите мохамедани. В техните материали се посочва, че хората от тези общности са едни от най-трудолюбивите, най-лоялните и предани на държавата граждани. Затова хората на “Мир” осъждат всеки опит за дискриминация срещу тях.

През изследвания период редакцията помества остро критични материали за недостатъците на българина. Повече-

то от тях са писани от външни сътрудници, които изтъкват, че българинът е завистлив, непризнателен, нахален, мързелив и карьерист. По страниците на “Мир” са публикувани материали и за някои социални проблеми. За най-значимите редакцията организира дискусии и излиза с аргументирани становища за тяхното решаване.

В края на трета глава са направени важни изводи. Твърди се, че през изследвания период постоянните вътрешни теми на “Мир” чувствително се променят. Докато е партиен орган, вестникът съсредоточава вниманието си главно върху организацията, идеологията и политическата практика на народняците и върху развитието и дейността на другите партии в България. След 1923 г. редакцията рязко снижава броя на материалите, посветени на политическите партии. Това се дължи на следните три причини. Първата е, че след като “Мир” престава да бъде партиен орган, главният редактор Ив. П. Плачков съзнателно провежда политика на дистанциране от партийните дела. Втората причина е, че процесите на разложение и разцепление сред партиите довеждат до неколкократно увеличаване на техния брой и до рязко намаляване на тяхното значение. Третата причина е, че от средата на 1934 г. партиите са забранени със закон.

В изводите се твърди още, че през последните две десетилетия от излизането на “Мир” постоянните вътрешни теми на вестника значително се разширяват. Те вече са посветени на цялостното развитие на държавата и обществото. Акцентът в тези материали е поставен върху недостатъците във функционирането на различните власти и организации в България, върху трудностите пред отделните съсловия и професии, върху редица проблеми пред българското общество, както и върху пътищата за тяхното разрешаване.

Направен е и изводът, че редакцията се стреми да бъде истински коректив на управляващите среди. Затова тя излиза с публикации, в които има аргументирани критики към държавния глава, различни правителства и управата на столичния град. Най-остра обаче е критиката към дейността на народните

представители. Според авторите на “Мир”, за да се премахнат слабостите в обществения ни живот, трябва да се модернизируют държавните институции, да се излекуват организациите от своите пороци, а държавата и обществените групи да поемат своята отговорност при решаването на различните проблеми.

В последната **ЧЕТВЪРТА ГЛАВА** (с. 251 – 318) се разглеждат и анализират основните външнополитически материали на “Мир” през периода 1923-1944 г. Те са обособени в четири параграфа. **Първият** от тях проследява публикациите, отнасящи се до *българската външна политика*. Специално на българо-югославските отношения авторите на “Мир” посвещават най-много материали. Тяхната оценка е положителна за подписаните двустранни споразумения, за срещите на върха, но изтъкват, че докато остава нерешен въпросът с българското население в Югославия, винаги ще има напрежение между двете държави. Тази теза редакцията застъпва и в разгорялата се в българския печат полемика за интегралното югославянство и в материалите, посветени на четирите балкански неправителствени конференции, състояли се през периода 1930 – 1933 г.

От началото на 1934 г. “Мир” е зает с материали, посветени на Балканския пакт. Коментаторите на вестника одобряват правителствената политика на неучастие в него и само М. Маджаров изтъква, че неподписването на пакта от страна на България е груба грешка, която я обрича на изолация.

Емоционални материали вестникът посвещава на положението на българските малцинства в съседните държави. В тях се набляга на дискриминацията, асимилацията и денационализацията, на която е подложено българското население. Затова авторите настояват българската държава да защити нашите сънародници. Поради променената международна ситуация, в навечерието и началото на Втората световна война, териториалният въпрос става ключов в българската външна политика. Редакцията на “Мир” добре схваща това и на този въпрос посвещава стотици материали. В тях се засягат българските териториални искания, които са определени като справедливи

и естествени и затова трябва да бъдат удовлетворени.

Две седмици след започването на Втората световна война българското правителство обявява, че страната ще следва пътя на неутралитета. Вестник “Мир” изцяло подкрепя тази политика и от първа страница на изданието многократно се изтъква, че България е неутрална и мирният ревизионизъм е неотклонна линия на българската външна политика. Като истинска победа на тази политика, хората на “Мир” преценяват българо-румънските преговори, завършили с подписването на Крайовската спогодба, с която се връща Южна Добруджа на България. Авторите на вестника смятат за явна намеса в неутралната политика на страната предложението на СССР за пакт с България и пишат за огромния натиск, оказван на българското правителство от страна на воюващите държави.

След като на 1 март 1941 г. България влиза в Тристранния пакт, “Мир” се изказва съдържано по този съдбоносен акт. Едва десет дни по-късно, в уводна статия се обяснява, че българското правителство просто е нямало друг избор. За разлика от “Мир”, другите всекидневници са залети със снимки, информации и коментари, в които се одобрява взетото решение. От началото на март 1941 г. главната теза на “Мир” вече е, че въпреки обвързването на България с Тристранния пакт, тя няма намерение да напада никого.

Журналистите на вестника, както повечето българи, посрещат с искрена радост присъединяването на Македония и Беломорска Тракия. В публикациите се прокарва основната мисъл, че ние не заграбваме чужди земи, а само изправяме несправедливостите срещу българския народ, че всеки истински патриот се въодушевява от идеята всички българи да живеят в една държава. Но авторите на вестника неизменно подчертават, че това става със силата на германското оръжие и затова материалите са значително по-съдържани в сравнение с тези, посветени на връщането на Южна Добруджа.

Следващата важна стъпка във външната политика на царство България е обявяването на война на САЩ и Великобритания

тания. На 13 декември 1941 г. “Мир” отразява подробно решението на Народното събрание, речите на държавните мъже и правителствената декларация. Този акт не се харесва нито на издателите, нито на журналистите и затова главният редактор на уводно място разглежда въпроса за спекулата, а не най-важния – обявяването на “символична война” на две велики държави. За хората на “Мир” проблемите на външната политика на България минават на заден план в следващите години, което е красноречиво несъгласие с провежданата политика. Чак през октомври – декември 1944 г. тази тема отново е по първите страници, като се изразява пълно одобрение от външнополитическите ходове на новата власт.

В дисертацията се прави изводът, че през изследвания период редакцията като цяло одобрява провежданата българска външна политика. Хората на вестника обаче критикуват редица недостатъци и дават съвети какви конкретни стъпки трябва да следва българската дипломация.

Във **втория и третия параграф** са анализирани публикациите, посветени на *Великите сили, балканските страни и редица други държави*.

Подчертава се, че СССР е държавата, която най-трайно привлича вниманието на редакцията на “Мир”. Материалите за нея са от крайно отрицателни до силно положителни и до голяма степен това се дължи на липсата на точна информация за събитията в Съветския съюз. До 1934 г. каналите за информация на вестника са главно от западни източници и руски емигранти. След установяването на дипломатически отношения между София и Москва редакцията се позовава предимно на официалните съветски институции. С публикациите, посветени на СССР, вестникът става един от водещите всекидневници в страната, които формират образа на тази държава в българското общество.

В много материали се изтъква, че управниците в Москва унищожават православната църква и руското село, подлагат на терор и безправие собственото си население и го обричат

на глад и мизерия. Мрачната картина за съветската действителност се допълва и от материалите, посветени на политическите процеси. В тях се набляга на факта, че обвиняемите правят смайващи самопризнания за своята вина, които обаче са изтръгнати с насилие. Авторите смятат, че чрез процесите Сталин търси отдушник на тежките икономически проблеми, връхлетели страната и разчиства лични сметки със старите болшевишки кадри.

От лятото на 1934 до лятото на 1941 г., публикациите са главно положителни, като с особен интерес редакцията следи изявите на СССР на международната сцена. Установяването на дипломатически отношения и договорите, които сключва Съветският съюз през 30-те години на XX век, са оценени от хората на “Мир” като завръщане в голямата политика и като принос към запазването на мира. В началото на Втората световна война редакцията обяснява агресивните действия на СССР спрямо Полша, Финландия, Литва, Латвия, Естония и Румъния като ликвидиране на несправедливите мирни договори след Първата световна война. Материалите за Съветския съюз, рязко намаляват след 22 юни 1941 г., когато Германия напада СССР. Те са писани главно от външни сътрудници, според които “съветско-комунистическата държавна, социална и политическа система е антидемократична и античужденска” и логично върви към своя край. През периода октомври – декември 1944 г. съветската тема отново става водеща за вестника, но тогава се печатат само положителни материали за Съветския съюз.

Друга велика държава, която трайно присъства по страниците на “Мир” е Италия. До края на 20-те години на XX век редакцията публикува главно хвалебствени материали за фашизма, за реформите в Италия и за премиера Бенито Мусолини. През 30-те години на XX век във вестника се появяват първите критични материали за вътрешната и външната политика на фашисткия режим. Авторите на вестника акцентират, че печатът е под пълен правителствен контрол, критикуват италианското нападение срещу Абисиния, не одобряват напускане

нето на Италия на ОН, не подкрепят италианските териториални претенции и потъпкването на суверенитета на Албания. Участието на Италия във войната редакцията проследява чрез материали, получени главно от информационните агенции и италианската преса.

В дисертацията се посочва, че през целия изследван период развитието на Великобритания и Франция привлича вниманието на хората на “Мир”. Коментаторите на вестника се възхищават от функционирането на парламентарната демокрация във Франция и Великобритания и от стопанските и културните достижения на двете държави. Далеч по-нееднозначно те оценяват изявите им на международната сцена. Като главна крепителка на Версайската система, Третата република е остро критикувана. Не се одобрява и политиката на британското правителство спрямо Индия. Участието на Великобритания във Втората световна война е разгледано в редица статии, в които се изтъква, че тя брани имперските си интереси. Съдбата на Франция след разгрома и окупацията ѝ от Германия, режимът във Виши и водената от него колаборационистка политика са коментирани нееднозначно.

По-нататък в изследването се констатира, че трайният интерес на авторите на “Мир” към Германия датира от 1932 г., когато се провеждат серия от избори. Успехът на нацистите дава повод на В. Т. Велчев да запознае читателите с водача на партията Адолф Хитлер. Според Велчев Хитлер е “човек без нищо забележително в живота си, без никакви особени дарования, една посредствена и незначителна личност”, която може да донесе нови беди на германците. След като Хитлер става канцлер, авторите на вестника се разделят в своите оценки. Едни смятат, че в тази страна е настъпил “залезът на демокрацията”, а други акцентират на успехите в Германия. “Мир” е първият български вестник, който публикува критична статия срещу антисемитската политика на хитлеристите. Наблюдателите на “Мир” не одобряват Аншлуса на Австрия, имат противоречиво отношение към Мюнхенското съглашение и ярко

изразяват недоволството си от окупирането на Чехословакия. Победите на германските войски по фронтовете на Втората световна война стъписват много българи, симпатизиращи на западните демокрации или на СССР. Сред тях са и повечето издатели и журналисти на вестника. Затова те предпочитат външни автори да изразяват мнението си по въпроса. След зимата на 1943 г. рязко намаляват материалите за Третия райх, а през есента на 1944 г. списващите вестника вече ясно изразяват отрицателното си отношение към хитлеристка Германия.

Поради отдалечеността им от България, редакцията отделя значително по-малко внимание на САЩ и Япония. Затова материалите за тези велики държави са предимно информационни и са получени главно чрез световните радиа и агенции. Само за най-важните събития в двете страни излизат и аналитични публикации. Тъй като САЩ и Япония са държави, сравнително по-малко познати на българския читател, редакцията използва различни поводи за да публикува материали за историята, културата, стопанството и традициите на тези страни. Особено внимание авторите на “Мир” отделят на свободата на печата и ролята на медиите в САЩ. Те приветстват оповестените от американския президент Хувър предложения за мораториум на плащанията по репарациите и за частично разоръжаване и остро осъждат заграбването на китайски земи от страна на Япония. Почти цялата първа страница на “Мир” от 8 декември 1941 г. е изпълнена с материали за нападението на Япония над САЩ и включването на двете държави във Втората световна война. В следващите години материалите, посветени на САЩ рязко намаляват, а публикациите за Япония са главно от германски източници и в тях се акцентира, че Япония води война за разширяване на жизненото си пространство.

Редакцията на “Мир” посвещава много публикации на балканските страни, защото те са не само съседки на България, но и в част от тях живее значително българско малцинство. Затова по страниците на вестника повече материали има за Югославия и Румъния, където живеят стотици хиляди бъл-

гари, по-малък е интересът към Гърция и Турция, а на Албания са посветени само няколко статии. В дисертацията се прави изводът, че авторите на “Мир” точно преценяват политическата обстановка в балканските страни, извеждат акцентите в тяхното вътрешнополитическо развитие, дават не само ясна моментна снимка на положението в отделните страни, но и правят верни прогнози за тяхното развитие.

През изследвания период редакцията на “Мир” публикува материали и за редица други държави, като най-много те са за европейските. В тях са проследени главно дейността на водещите държавници, правителствените промени и ключовите политически събития и по-рядко – стопанското им развитие. Значително по-малко са публикациите във вестника за страните от другите континенти. Те са главно информационни и са получени чрез телеграфните агенции. Многократно редакцията изтъква, че това се дължи на “голямото разстояние и малкото съобщения, които идват оттам, за да знаем подробности”. Затова хората на “Мир” отделят внимание на тези страни само при извънредни обстоятелства като политически катаклизми и природни бедствия.

В последния параграф на последната глава се разглеждат материалите, посветени на *провала на Обществото на народите (ОН) и хода Втората световна война*.

Авторите на вестника отчитат слабостите и недостатъците на ОН, но се и надяват то да бъде опора и трибуна на малките страни. Редакцията изтъква ролята на международната организация при разрешаването на българските проблеми. Докато през 20-те години на ХХ век ОН се справя с опазването на мира, то през следващото десетилетие търпи провал след провал. Това тревожи авторите на вестника, защото малките държави като България остават без закрила. В условията на започнала Втора световна война темата Общество на народите престава да вълнува редакцията.

Предчувствайки войната, през пролетта на 1939 г. ръководството на вестника въвежда нови рубрики, в които излизат

серия от материали, посветени на армиите, въоръженията и стопанството на големите държави. Близо три месеца преди началото на бойните действия авторите на статии гадаят кога ще избухне войната и се надяват тя да бъде осуетена чрез свикването на международна конференция. Когато тя избухва, за да подобри оперативността на своята работа и за да отговори на нарасналия интерес на своите читатели, редакцията на “Мир” въвежда редица новости. Най-важната е създаването на специална “Служба за външни новини”, за която денонощни дежурни екипи стенографират, превеждат и редактират съобщенията, уловени в радиоефира и поддържат постоянна телефонна връзка с кореспондентите на вестника. Този нов начин на работа прави изданието информационен лидер на печатния пазар в страната. Скоро нововъведенията на “Мир” са възприети и от другите вестници в България.

В годините на Втората световна война редакцията публикува редица информации и аналитични материали за срещите на върха между лидерите на всяка от воюващите групировки и за бойните действия. В десетки статии се изтъква, че войната ще бъде продължителна, че това е сблъсък “на живот и смърт между Велики сили” и неговият изход ще реши “за дълги години въпроса за световното владичество”. Подчертава се още, че между държавите от Тристранния пакт “не съществуват нито идеологически, нито политически, нито териториални противоречия”, докато единственото, което свързва Великобритания, САЩ и СССР е “общият враг и общата борба срещу него”. Хората на “Мир” са привлечени главно от бойните действия в Европа. Констатира се, че липсата на оперативна информация, както и отдалечеността на другите фронтове от границите на България, предопределят значително по-малкото авторски материали, посветени на тях. Изтъква се, че в края на всяка година водещите пера на “Мир” анализират бойните действия по различните фронтове, коментират състоянието на воюващите коалиции и правят аргументирани прогнози за предстоящите битки и техния евентуален изход.

В края на четвърта глава са направени редица изводи. Твърди се, че една част от авторите осъждат фашизма и националсоциализма, обявяват се против военните действия, отричат насилието в международните отношения и изобличават агресивната политика на Германия, Италия и Япония. Те не крият своите симпатии към западните демокрации и СССР, въпреки че не одобряват някои ходове на управляващите среди в тези страни. В статиите си другата група автори многократно обвиняват Великобритания и Франция, че като създателки на Версайската система от мирни договори след Първата световна война са унижили победените държави и са ги подтикнали към реванш. Оценките им за СССР и болшеvizма са крайно отрицателни. Тъй като всички автори на “Мир” се обявяват за мир в света и добросъседски отношения те искрено съжालяват, че ОН е претърпяло провал и е избухнала нова световна война.

В ЗАКЛЮЧЕНИЕТО (с. 319 – 323) на дисертационния труд се показва, че целта е постигната и се резюмират получените резултати от изследването. Въз основа на фактите и анализите, изложени в проучването се правят следните **основни изводи**:

1. Въпреки някои трудности през разглеждания период “Мир” се развива като успешно търговско предприятие. Доброто финансово състояние на вестника позволява на неговия екип да разполага със самостоятелни сгради, специално построени за редакцията, администрацията и печатницата. Освен това изданието поддържа широка кореспондентска мрежа у нас и в чужбина и получава материали от най-големите световни медии. Това рязко повишава дела на информацията по страниците и коренно го отличава от партийните издания, в които преобладават полемичните публикации.

2. През изследвания период вестник “Мир” значително променя облика, съдържанието, езика и стила си, в сравнение с времето, когато е партиен орган. От една страна това се дължи на факта, че акционерите, издаващи вестника, вече се интересуват много повече каква печалба ще им донесе той, отколкото изданието да бъде точен изразител на техните пар-

тийни разбирания. От друга страна в списването на вестника ключова роля вече имат не професионалните политици, а професионалните журналисти и водещите публицисти.

3. Въпреки цензурните и други ограничения, значително се обогатяват вътрешните теми и външнополитическите материали на “Мир”. През изследвания период редакцията на вестника се стреми да не изпусне нито едно събитие, което заслужава да се отбележи и засяга всички теми, които са от обществен интерес. Освен това колоните на вестника са изпълнени със забавно четиво и с разнообразни изобразителни материали. Другата голяма промяна е в съотношението между вътрешните и външните теми. До 1923 г. вътрешните теми видимо преобладават над външнополитическите материали. След тази година редакцията постепенно постига баланс като следи, отразява и коментира както събитията в България, така и случващото се по света.

4. Новият начин на списване и модерният облик на “Мир” привличат нови читатели. В него те намират както новините на деня, така и различни мнения по интересующите ги въпроси. Той вече е четен от и става трибуна на широк кръг слоеве на нашето общество. Сред тях са и образованите, и финансово независими граждани, които заемат ключови позиции в областта на управлението, стопанството и културата.

5. За широката популярност на изданието допринася и начинът му на разпространение – и чрез абонамент, и чрез ръчна продажба. До 1934 г. той се разпространява чрез командитно дружество “Куриер”, а след това от дружество “Стрела”, в което вестник “Мир” е акционер. В резултат тиражът на вестника се увеличава осем пъти за последните 21 години, а читателската му аудитория е далеч по-широка, защото едно копие се чете от няколко човека. Затова не звучи пресилено многократно публикуваната самореклама: “Мир” прониква във всеки български градец и село”. С този текст редакцията демонстрира завидно самочувствие пред своите читатели и подчертава водещото място на изданието в българския печат. Самочувствие, което не е лишено от покритие, като прибавим

и факта, че “Мир” е един от най-цитираните български вестници от чуждите медии.

6. През разглеждания период извършените големи промени във всекидневника довеждат не само до значително разширяване на неговата аудитория, но логично и на неговото влияние. От колоните на “Мир” най-големите журналистически пера на вестника дават съвети и препоръки на управляващите среди в страната. В повечето случаи отговорните фактори се вслушват в мненията на авторите на “Мир”, което показва, че изданието има своята тежест сред управляващите среди и е сред най-уважаваните представители на периодичния печат в България.

7. За израстването на “Мир” през последните две десетилетия на неговото съществуване специално трябва да се изтъкне ролята на главните редактори. Те създават творческа атмосфера и авторите се ползват със свободата да застъпват широк кръг обществени въпроси от различни гледни точки. Главно тяхна е заслугата вестникът да е финансово независим и списван от известните пера на България. Шефовете на редакционния екип са със значителен принос “Мир” да се превърне във фактор на вестникарския пазар в Третото българско царство и да бъде определян като “българския “Таймс”.

8. През периода 1923 – 1944 г. “Мир” израства от водещ партиен орган в солиден и модерен всекидневник, който има активно присъствие в политическия, стопанския и културния живот на страната. Той е професионално списван, плуралистичен, съчетаващ както точната и актуална информация, така и анализи, коментари и статии, които се отличават с богат език, солидна аргументация и обективни преценки.

От направените в дисертацията изводи и анализи се доказва, че през изследвания период “Мир” се развива като всекидневник, който е финансово стабилен, добре списван и редактиран, отстоява буржоазните идеи и принципи, влияе върху решенията на управляващите среди и формира общественото мнение. Всичко това го превръща в институция в периодиката в България и го доближава до престижните вестници,

сериозния печат и качествената преса.

Не липсата на материални средства или на професионални умения са **причина изданието да изчезне** от вестникарския пазар. Политическата гилотина е тази, която ликвидира вестник “Мир”. Той обаче остава в историята, защото е един от стожерите на българския периодичен печат, оказал значително въздействие върху общественото-политическия живот в България през първите десетилетия на ХХ век.

В края на дисертацията е дадена подробна **библиография** (с. 324 – 337) на използваните източници. **Приложенията** (с. 339 – 348) включват копия на документи, фотографии и факсимилета, направени от оригиналите, които се съхраняват в централните архивохранилища и библиотеки, а така също и в частни колекции.

III. ПРИНОСИ В ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. За първи път в българската историография се разработва самостоятелно, задълбочено и обобщаващо изследване, посветено на развитието на всекидневния вестник “Мир” през последните две десетилетия от неговото излизане.
2. Изследването е изградено на основата на богат документален материал, част от който се включва за първи път в научно обращение.
3. В изложението и бележките са предложени нови тълкувания на някои въпроси и са коригирани редица неточности в досегашната литература.
4. За първи път е направен опит за научно представяне творчеството на водещи български журналисти като Иван Пеев Плачков, Христо Димитров Бръзицов, Петър Тасев, Сава Донев Добриянов, Стоян Власаков, Велчо Тодоров Велчев и Петко Стайнов.
5. Приносен характер има и изясняването на начина, по който се разпространява пресата в Третото българско царство.

IV. СПИСЪК НА ПУБЛИКАЦИИТЕ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИЯТА НА ТОДОР ПАНАЙОТОВ

1. Софийският всекидневен вестник “Мир” (“Българският “Таймс”) през периода на Втората световна война – Год. СУ, Факултет по журналистика и масова комуникация. Т. 7, 2000, 337 – 352.
2. Пътят на “Мир” от “класика на буржоазен партиен вестник” до “Българският “Таймс” (1924 – 1939) – Год. СУ, Факултет по журналистика и масова комуникация. Т. 9, 2003, 267 – 282.
3. Темите на всекидневния вестник “Мир” (“Българският “Таймс”) в годините на Втората световна война. – Минало, 2005, № 2, 49 – 60.
4. Акционерните дружества “Мир” и “Издателство вестник “Мир” (1899 – 1947 г.) – Архивен преглед, 2005, № 3 – 4, 117 – 133.
5. Всекидневният вестник „Мир“ за управлението, партиите и политиката на България през периода 1923 – 1939 г. – В : България – 100 години юридически суверенна държава. Икономически, политически и културни постижения. Т. 2. С., 2010, 182 – 200.
6. Всекидневният вестник „Мир“ за политиката на Великите сили, балканските страни и други държави през периода 1923 – 1944 г. – Год. НБУ, Департамент Масови комуникации. Т. 15, 2010, (електронен носител – 76 272 знака, достъпно на http://ebox.nbu.bg/mk10/index2.php?id=ne2/a/z12.%20Todor_Panayotov_red.htm).